

<http://www.diva-portal.org>

This is the published version of a paper published in *Socialvetenskaplig tidskrift*.

Citation for the original published paper (version of record):

Brauer, J. (2026)

Folkbiblioteket som rum förförebyggande socialt arbete?: En kartläggning av insatser mot social utsatthet

Socialvetenskaplig tidskrift, 32(3-4): 569-595

<https://doi.org/10.64098/SVT.2025.32.54937>

Access to the published version may require subscription.

N.B. When citing this work, cite the original published paper.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:oru:diva-129004>

*John Brauer, Sofia Lindström Sol & Jenny
Johannisson*

Folkbiblioteket som rum för förebyggande socialt arbete?

En kartläggning av insatser mot social utsatthet

The new Social Services Act increases the demand for preventive measures, which are expected to take place in collaboration with other actors. One actor that has received attention in the media is public libraries, where, among other things, the introduction of library social workers is a concrete example of efforts to address social vulnerability. Since their establishment, public libraries have had the task of serving as universally preventive spaces, aiming to promote social inclusion by providing equal access to literature, information, and culture. However, there is a lack of knowledge about the role of libraries in offering targeted interventions for socially vulnerable groups. This article aims to map how public libraries work to address social vulnerability. The empirical analysis is guided by the following research questions: At what level and for which target groups are measures implemented? What characterises the libraries that carry out such measures? With which actors do libraries collaborate in connection with targeted interventions? The project is based on a survey answered by 566 public libraries in 259 Swedish municipalities. The results show that almost 30 percent of libraries carry out targeted measures to address social vulnerability, and that the majority of these initiatives are conducted in collaboration with other actors. A distinctive feature of the libraries that implement such targeted efforts is a higher prevalence of visitors with extensive and complex problems. These findings suggest that public libraries could be further developed as venues for preventive social work. However, such a development may risk undermining the general trust and legitimacy that libraries currently enjoy. Therefore, any such development must take place within the library profession itself, where the results of this and similar studies can serve as a foundation for further knowledge and discussion.

Keywords: library, prevention, welfare state, collaboration, marginalization

John Brauer är fil.dr. i socialt arbete på Institutionen för beteende-, social-, och rättsvetenskap vid Örebro Universitet.

Sofia Lindström Sol är docent i biblioteks- och informationsvetenskap vid Högskolan i Borås.

Jenny Johannisson är docent i biblioteks- och informationsvetenskap vid Högskolan i Borås.

Kontakt: john.brauer@oru.se

<https://doi.org/10.64098/SVT.2025.32.54937>

Socialvetenskaplig tidskrift, vol 32, nr 3-4 (2025), s. 569-595.

© 2025 Författarna, Licens: CC-BY 4.0.

Inledning

Den första juli 2025 trädde den nya socialtjänstlagen (SFS 2025:400) i kraft i Sverige. Vikten av förebyggande socialt arbete är framskrivnen, inte minst i titeln på den proposition där lagförslaget presenteras (Proposition 2024/25:89): *En förebyggande socialtjänst*. Regeringen och flera remissinstanser betonar behovet av nya arbetssätt för att omsätta ambitionen om förebyggande socialt arbete till praktik. Kommunerna förväntas vara innovativa och anpassa sitt arbete till lokala behov; behov som kan förändras över tid. Därtill betonas vikten av att socialtjänsten samverkar med såväl övriga kommunala verksamheter som andra offentliga aktörer och civilsamhällesorganisationer. I förarbetena till den nya lagstiftningen (SOU 2020:47) lyfts bland annat samverkan med kommunala kultur- och fritidsaktörer som ett viktigt medel för att uppnå målsättningen om att arbeta förebyggande. På så sätt kan folkbibliotek framträda som potentiella rum för preventivt socialt arbete.

Propositionen fokuserar på riktade insatser till specifika grupper och individer som kan tillskrivas särskild risk. Detta kontrasterar mot folkbibliotekens öppna och universella karaktär. Denna karaktär beskrivs ofta som folkbibliotekets viktigaste egenskap då de är en av få öppna och icke-kommersiella platser dit människor är välkomna oavsett medborgarskap, betalformåga och ålder (Audunson et al. 2019; Klinenberg 2018). Bibliotekslagen (SFS 2013:801), den ramlag som pekar ut riktlinjer för svenskt biblioteksväsende, speglar en förståelse av biblioteksarbete som en social investering för ett demokratiskt samhälle. Dock pekar bibliotekslagen också ut prioriterade grupper i biblioteken: personer med funktionsnedsättning, nationella minoriteter, och personer som har annat modersmål än svenska, varför biblioteket även har riktade insatser.

Det finns även starka drivkrafter inom biblioteksväsendet att arbeta utåtriktat för att nå nya målgrupper och därigenom bredda folkbibliotekets uppdrag. Dessa drivkrafter har sammanfattats med orden ”from collections to connections”, det vill säga en rörelse bort från ett fokus på bibliotekets samlingar till ett fokus på kontaktskapande med användare (Jochumsen et al. 2012; Kisilowska-Szurmińska et al. 2024). Samtidigt har Sveriges samhällsutveckling de senaste åren aktualiserat en möjlig baksida av strävan mot universalism och öppenhet. Sedan mitten på 2010-talet har det inom media och biblioteksväsende diskuterats en ökad förekomst av stök, bråk och social utsatthet på folkbibliotek, inklusive droghandel, missbruk, hemlöshet, ungdomar som betar sig gränslöst, skadegörelse och andra uttryck för social problematik (Alm Dahlin 2021; Rensfeldt 2022). En del bibliotek har som svar på detta anställt bibliotekssoci-

onomer, en trend som uppmärksammades redan under slutet av 2000-talet i USA där socionomkompetens blivit vanligare på bibliotek i och med en ökad frekvens av besökare i utsatthet (Igarashi et al. 2023; Lee et al. 2022; Wahler et al. 2021). Sammantaget präglas diskussionen om folkbiblioteken av en spänning mellan ett proaktivt utåtriktat angreppssätt och ett reaktivt arbete vilket har sin grund i de sociala problem och behov som manifesteras i biblioteksrummet.

Denna artikel tar sin utgångspunkt i dels den nya socialtjänstlagens fokus på innovativa arbetsätt för förebyggande socialt arbete, dels den ovan beskrivna spänning som utmärker folkbibliotek i dagens Sverige. På folkbiblioteken vistas individer och grupper vilka förefaller ha ett behov av sociala insatser, så som människor i missbruk och/eller hemlöshet. Dessa insatser ligger bortom folkbibliotekens grunduppdrag vilket är att ”bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning” respektive att ”främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt” (SFS 2013:801): Ändå vittnar rapporter från bland annat fackförbund att biblioteken genomför insatser för grupper i social utsatthet (Alm Dahlin 2023; DIK 2025).

Det är angeläget att få bättre kunskap om bibliotekens arbete för att möta människor i social utsatthet för att kunna utveckla diskussionen om deras potentiella roll i förebyggande socialt arbete. Artikeln baseras på en nationell enkät till svenska folkbibliotek och utgör den första svenska studie som från ett vetenskapligt perspektiv söker att få en överblick över folkbibliotekets insatser för att möta människor i olika former av social utsatthet. Den föreliggande analysen sker mot bakgrund av utvecklingen från välfärdsstat till välfärdssamhälle (Hartman 2011), vilken i artikeln ligger till grund för dess syfte vilket är att kartlägga folkbibliotekets arbete att möta social utsatthet. Den empiriska analysen styrs av följande frågeställningar:

1. På vilken nivå och för vilka målgrupper genomförs insatser?
2. Vad utmärker de bibliotek som bedriver dessa insatser?
3. Med vilka aktörer samverkar folkbiblioteken i samband med riktade insatser?

Denna inledning följs av en bakgrundsbeskrivning vilken består av tre delar. Först presenteras en översikt av den knappa forskning som behandlar gränssnittet bibliotek och socialt arbete. Därefter beskrivs övergången från välfärdsstat till välfärdssamhälle. Slutligen introduceras och fördjupas begreppet förebyggande socialt arbete. Efter bakgrunden följer en beskrivning av hur data samlats in samt analyserats. Därefter presenteras analys av enkätmaterialen vilken följs av en avslutande diskussion.

Bakgrund

Socialt arbete och bibliotek – vad vet vi?

Folkbibliotekens roll för att förebygga sociala problem bortom dess universella uppdrag har belysts knapphändigt inom tidigare forskning. Under 1970-talet diskuterades folkbibliotekens sociala roll i att verka för grupper som benämndes "eftersatta" (Brown 1971; Martin 1975) vilket även fick uppmärksamhet i en svensk biblioteksdiskussion (Hedemark 2009). På senare tid har andra aktörer ägnat mer uppmärksamhet åt frågan. Fackförbundet DIK, som samlar bibliotekspersonal, har publicerat tre rapporter (Alm Dahlin 2021, 2023; DIK 2025) som kartlägger förekomsten av social oro på biblioteken ur ett arbetsmiljöperspektiv. Rapporterna fastställer att händelser som skadegörelse, hot och drogförsäljning har ökat vid svenska folkbibliotek under åren 2017–2019. Olsson Dahlqvist (2019) samt Pilerot och Lindberg (2018) beskriver folkbiblioteks arbete för social inkludering och delaktighet i relation till stöd och tjänster för nyanlända och andra migranter. Enligt bibliotekslagens (SFS 2013:801) femte paragraf ska biblioteken särskilt ägna uppmärksamhet åt personer med annat modersmål än svenska. Exempel på verksamheter inom ramen för detta uppdrag är bocirklar, språkcaféer och läxhjälp för att skapa en känsla av sammanhang, samt att erbjuda teknologier för att upprätthålla relationer i hemlandet (Olsson Dahlqvist 2019).

Det internationella forskningsfältet om bibliotekens preventivt sociala roll har vuxit sedan 2015, ofta relaterat till den första bibliotekssocialarbetaren som anställdes 2009 i San Francisco, USA (Lee et al. 2022; Smith 2021; Stenstrom et al. 2019). Forskningen beskriver en ökning av besökare med omfattande sociala behov som hemlöshet och psykisk ohälsa på biblioteken, speciellt i storstadsområden (Lee et al. 2022; Wahler et al. 2021). Bibliotekspersonal i USA visar ett växande intresse för samarbeten med yrkesverksamma inom socialt arbete för utbildning av biblioteksbesökare och bibliotekarier, förmedling av tjänster och praktikmöjligheter för socionomstudenter (Igarashi et al. 2023; Lee et al. 2022; Wahler et al. 2021). Bibliotekens växande sociala betydelse hänger samman med en bredare diskussion om bibliotekens roll när det gäller att överbygga sociala klyftor, uppmuntra social stabilitet och bekämpa social exkludering, och därmed stärka demokratin (Igarashi et al. 2023).

Biblioteksarbete och socialt arbete – från civilsamhälle till välfärdsstat

Folkbibliotek och socialtjänst är exempel på verksamheter som har upprinnelse i civilsamhället under 1900-talet men som över tid blivit centrala institutioner i den svenska välfärdsstaten där olika former av åtgärder etablerats för att utjämna medborgarnas livschanser och garantera sociala rättigheter (Flisbäck et al. 2024). Samtidigt finns viktiga skillnader avseende såväl den tidigare organiseringen inom civilsamhället som i det uppdrag inom välfärdsstaten som folkbibliotek och socialtjänst tilldelats över tid. I detta avsnitt skisseras utvecklingen gällande i första hand den politiska styrningen av folkbibliotekens respektive socialtjänstens kompensatoriska funktion.

Folkbibliotekens kompensatoriska funktion

De svenska folkbiblioteken har sitt ursprung i de sockenbibliotek och folkrörelsebibliotek som växte fram under andra halvan av 1800-talet med syfte att skapa en mer jämlik tillgång till litteratur genom avgiftsfria lån. En sådan tillgång ansågs främja invånarnas bildning och deras möjligheter att bli dugliga medborgare i en demokrati (Frenander & Lindberg 2012). Särskilt barn och unga har setts som viktiga målgrupper i behov av folkbibliotekets fostrande och bildande effekter (Eriksson 2022; Johansson 2025). Organisatoriskt positionerades folkbiblioteken ofta i relation till skolverksamheten och hade därför initialt en tydlig koppling till utbildningspolitiken, samtidigt som de genom uppdraget att utjämna skillnader i tillgång till litteratur också tilldelades en socialpolitisk roll i den framväxande statliga folkbibliotekspolitik som fastställdes 1912 (Torstensson 2012). Under efterkrigstidens expansion av välfärdsstaten uppfördes flera kommunala biblioteksfilialer parallellt med utbyggnaden av skolor, förskolor och institutioner för social service. 1990-talets ekonomiska kris slog hårt mot kommunernas budget och i syfte att värna avgiftsfrihet och en biblioteksservice tillgänglig för alla instiftades den första bibliotekslagen 1996. I och med det lagfästes kravet att varje kommun ska ha ett folkbibliotek (SFS 1996:1596). Den nuvarande bibliotekslagen betonar att folkbiblioteken särskilt ska främja läsning och litteratur, i synnerhet för barn och unga, men även att folkbiblioteken ska ”öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet” (SFS 2013:801, 7 §).

Från folkbibliotekens tillblivelse och framåt har det alltså funnits en samhällelig förväntan om att de ska fokusera på förmedling av litteratur. Därtill har detta uppdrag sedan 1980-talet och framåt kompletterats med en förväntan om att de också ska till-

gängliggöra information och möjliggöra invånares digitala kompetens (Hedemark 2009). Tidigt i folkbibliotekens historia betonades deras förmåga att samla människor med olika bakgrund, oavsett ekonomi och ålder, vilket antogs stärka sammanhållningen i samhället (jfr Audunson 2005; Frenander & Lindberg 2012). Sammantaget har folkbiblioteken tilldelats en universellt preventiv roll, där de förväntats rikta sin verksamhet till alla utan urskiljning. Dock har de sedan 1970-talet och framåt även förväntats arbeta alltmer målgruppsorienterat på ett sätt som kan jämföras med selektiv prevention – ett begrepp till vilket vi återkommer (Eriksson 2022). Prioriterade målgrupper är som framgått identifierade i bibliotekslagen, men många folkbibliotek bedriver också ett aktivt utvecklingsarbete i syfte att identifiera ytterligare målgrupper som är specifika för det enskilda bibliotekets upptagningsområde. Detta kan kopplas till en generell utveckling i bibliotekssektorn, där användarnas behov ska prioriteras framför bevarande och tillgängliggörande av bibliotekets samlingar (Kisilowska-Szurmińska et al. 2024; Jochumsen et al. 2012). Inom ramen för denna utveckling är olika former av socialt utanförskap, exempelvis avsaknad av digital kompetens hos vissa delar av befolkningen, en prioriterad fråga (Lindström Sol & Ekholm 2024; Iacobeus 2025; Ohlsson Dahlqvist 2019).

Folkbibliotekets sociala roll befinner sig således i spänningen mellan föreställningar om dess förmåga att förse medborgarna med de verktyg de behöver för att forma sig själva till kapabla, demokratiska subjekt, och dess förmåga att förbättra eller att förädla medborgarna genom god litteratur och bildning (Frenander & Lindberg 2012). SOM-undersökningar visar att folkbibliotek åtnjuter ett högt förtroende hos allmänheten (Eriksson & Michnik 2019) samt att ”biblioteket som institution är snabbt att svara på de tendenser och behov som framträder i såväl den egna verksamheten som i det omgivande samhället, på egen hand men också i samverkan med andra aktörer” (Ohlsson Dahlqvist 2019, s. 137). Bibliotekarier drivs ofta av en professionsetik grundad i att möta de behov som uppstår i deras närområde samt att vara en resurs för användare (Eckerdal et al. 2024). Samtidigt har förändringarna i välfärdsstaten medfört en diskussion om var gränserna ska gå för folkbibliotekets och bibliotekariernas uppdrag (Olsson Dahlqvist 2019).

Socialtjänstens kompensatoriska funktion

Likt folkbiblioteken växte det moderna sociala arbetet fram inom civilsamhället under slutet av 1800-talet med grund i filantropi (Villadsen 2011). Det inkluderade hjälpinsatser som äldreomsorg och stöd till fattiga, utöver den kommunala fattigvårdens lagstadgade minimiansvar, där frivilligorganisationer var centrala aktörer. Gradvis övertog staten ansvaret för samhällets mest utsatta. Dels ökades kommunernas

ansvar inom mer kompensatoriska åtgärder i form av stöd till exempelvis personer i missbruk, personer i fattigdom samt utsatta barn - förlagan till dagens socialtjänst. Dels introducerades och vidareutvecklades sociala rättigheter på nationell nivå som folkpension och sjukpenning vilka var universella till sin karaktär. Dessa minskade trycket på de kompensatoriska åtgärder som den kommunala socialtjänsten ansvarade för. Under efterkrigstiden innebar kombinationen av statens ökade ansvar för universella sociala rättigheter och en växande arbetsmarknad att en liten andel av befolkningen hade kontakt med socialtjänsten (Meeuwisse & Swärd 2024; Andersson 2003). Samtidigt fanns stora förhoppningar om att socialtjänsten skulle bidra till att på ett mer fundamentalt plan kompensera för de ojämna livsvillkoren i samhället; förhoppningar som manifesterade genom strävan mot en ny socialtjänstlag.

1982 infördes en ny socialtjänstlag efter omfattande aktivism och politisk förankring. Den nya lagen skulle bryta med den auktoritära och repressiva socialvården till förmån för en respektfull socialtjänst byggd på frivillighet och medbestämmande. Kommunerna ålades att tillförsäkra den enskilde en skälig levnadsnivå och formerna för detta blev mindre rigida genom en mer öppet formulerad biståndsparagraf. Vidare skulle socialtjänsten baseras på en helhetssyn vilket inte minst manifesterades genom att de tidigare speciallagarna, som reglerade de enskilda områdena ekonomiskt understöd, äldreomsorg och barnavård, slopades till förmån för en öppet formulerad ramlag (Pettersson 2011). Dock kom ambitionen om helhetssyn inom socialtjänsten att bli kortvarig i många kommuner sett i organisatoriska termer. Även om lagstiftningen inte skilde mellan bistånd till familjer och äldre så har många kommuner från 1980-talet och framåt utvecklats mot ökad specialisering där biståndsbedömare åter handlägger en typ av ärenden, exempelvis försörjningsstöd eller barnavård (Pettersson 2014; Bergmark & Lundström 2007). Parallellt innebar 1990-talskrisen, med både ökad arbetslöshet och efterföljande nedskärningar i nationella trygghetssystem, att trycket på socialtjänsten ökade (Brauer 2022).

Från välfärdsstat till välfärdssamhälle

Både folkbibliotekens och socialtjänstens utveckling under 1900-talet kan förstås med utgångspunkt i en teori om förändringen från välfärdsstat till välfärdssamhälle, ett begrepp som också kan beskrivas i termer av "post-välfärdsstaten.". Med välfärdsstat menar vi efterkrigstidens utbyggnad av allmänna försäkringsprogram då Sverige beskrevs som en socialdemokratisk välfärdsregim (Esping-Andersen 1990; Flisbäck et al. 2024), vilken även inkluderar kultur och bibliotek (Sokka & Johannisson 2022). Men de återkommande ekonomiska kriserna från 1970-talet och framåt innebar att

välståndens expansion upphörde, inte minst på nationell nivå i termer av socialförsäkringar som konstaterades ovan (jfr Brauer 2022). Utvecklingen pressade kommunerna vilket utmanade både folkbiblioteken och socialtjänsten.

Några trender kan urskiljas i litteraturen om omformningen av välfärdsstaten under perioden från finanskrisen 1991 och framåt: (i) tillväxten av vinstdrivande företag i välfärden, inte minst inom omsorg och utbildning (Blomqvist & Rothstein 2000; Larsson et al. 2012), (ii) decentralisering av välfärden från nationell respektive regional nivå till kommunal nivå (SOU 2000:38), samt (iii) ökat samarbete mellan organisationer inom olika samhällssektorer (Renko et al. 2022). Denna omställning har beskrivits som en förändring från välfärdsstat till välfärdssamhälle (Hartman 2011) där rätt till välfärd oberoende av ekonomiska förutsättningar kvarstår, men där utvecklingen samtidigt gått från huvudsakligt offentligt ansvar till valfrihetsansvar, samt från universell välfärd till ökad behovsprövad välfärd (Flisbäck et al. 2024; Larsson et al. 2012).

Den tredje aspekten, ökat samarbete mellan organisationer inom den offentliga sektorn, kan exemplifieras med den nya socialtjänstlagen med dess fokus på att hitta nya strategier och försök till innovativa lösningar på samhällsproblem genom samverkan. Denna förvaltningsregim har konceptualiserats som New Public Governance (NPG) (Torfing & Triantafillou 2013). NPG-regimens relevans för bibliotekens förändrade sociala roll ligger i dess fokus på att främja det större gemensamma bästa genom att ta ansvar för social utsatthet genom samarbete. Detta leder i sin tur till diskussioner om effekterna av samverkan, hur långt en institution kan utvecklas bortom sitt innan kärnuppdrag, samt om statens förändrade funktionssätt och styrning (ibid., se även Lindström Sol & Ekholm 2024).

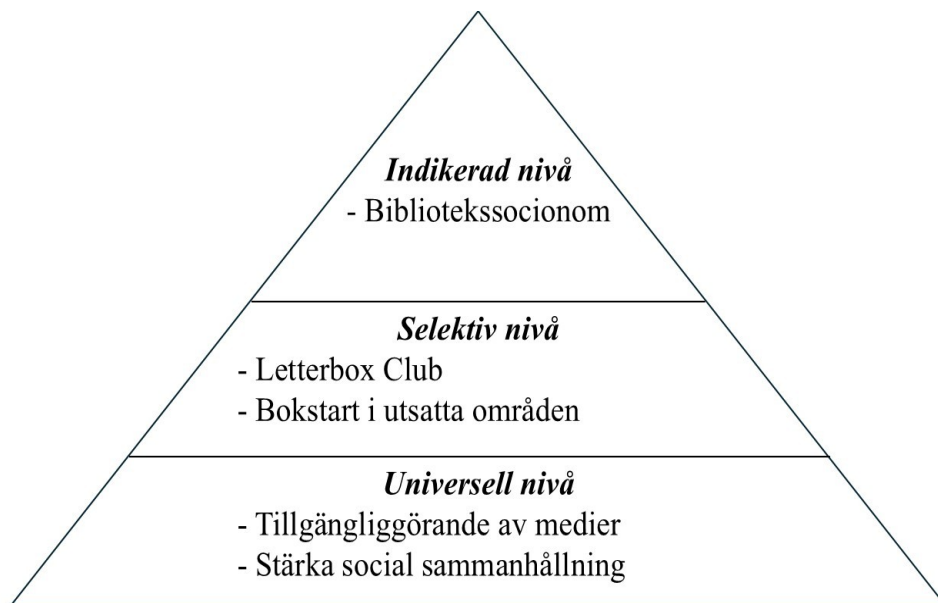
Förebyggande socialt arbete

Som konstaterades i artikelns inledning finns ett ökat politiskt tryck på vad som benämns förebyggande socialt arbete vilket främst manifesteras i den nya socialtjänstlagen. Det innebär dock inte att kraven på att kommuner arbetar förebyggande är nya. Som framgår av regeringens proposition (2024/25:89) för den nya lagen innehöll även 1982 års socialtjänstlag, vilken med vissa revideringar 2001 var gällande till och med 2025, krav på sådant arbete. Det inkluderade ansvaret för socialtjänsten att delta aktivt i samhällsplanering, att arbeta uppsökande samt att aktivt bidra till utveckling i utsatta områden tillsammans med dess invånare. Slutligen betonades i förarbetena till lagen vikten av att individriktade insatser erbjöds på ett så tidigt stadium som möjligt. I propositionen (Ds. 2024/25:89) för 2025 års lag framgår att dessa utgångspunkter fortfarande ska vara gällande. Förändringarna rör därför inte primärt lagens

målsättningar utan förbättrade möjligheter för kommuner att förverkliga målsättningarna, bland annat genom ökad flexibilitet vad gäller bistånd utan behovsbedömning. Den nya socialtjänstlagen är därmed inte ny i en bemärkelse utan visar på en historisk kontinuitet med dess föregångare.

Ett sätt att förstå förebyggande arbete är via den så kallade preventionspyramiden vilken utgår från uppdelningen mellan universell, selektiv och indikerad prevention (O'Connell et al. 2009; Socialstyrelsen 2022; Forkby et al. 2023). Basen utgörs av universell prevention vilket motsvarar de delar av välfärdsstaten som riktas åt alla invånare. Det inkluderar bland annat barnavårdscentraler och skola vilket alla barn och unga ges tillgång till. Selektiv prevention riktar sig till personer som löper en högre risk att utveckla oönskade beteenden. Ett exempel är att arbeta förebyggande i områden där en större andel invånare bedöms ha en förhöjd risk, exempelvis genom lokalisering av fritidsgårdar samt förstärkt fältarbete i utsatta områden. Indikerad prevention riktar sig till personer där tidiga tecken på oönskade beteenden identifierats. Det kan röra sig om förstärkta insatser för unga som visat tidiga tecken på kriminella handlingar.

Som tidigare nämnts så betraktas folkbibliotek som en del av samhällets universella prevention, med hänvisning till deras uppdrag att tillgängliggöra medier samt stärka den sociala sammanhållningen för samtliga invånare (jfr Audunson et al. 2019). Däremot har bibliotekens potentiella roll som verktyg för selektiv och indikerad prevention mot social utsatthet fått mindre uppmärksamhet i ett svenskt sammanhang. Selektiv prevention inom folkbibliotek innefattar aktiviteter som riktar sig till specifika målgrupper som bedöms ha förhöjd risk för ogynnsam utveckling, såsom barn och unga i utsatta områden. Två konkreta exempel på insatser vilka kan definieras som indikerad preventiva är Letterbox Club och Bokstart. Letterbox Club innebär att barn och unga i familjehem eller som lever i familjer med ekonomiskt bistånd får ta del av bokpaket (Raattamaa Visén & Jacquet 2023). I Bokstart uppsöker bibliotekarier familjer som lever i utpekade utsatta områden för att informera vårdnadshavare om fördelarna med att tidigt introducera barn för läsning (Lindström Sol & Ekholm 2021). Indikerad prevention i biblioteksrum handlar det om insatser för personer med tecken på begynnande social utsatthet. Ett exempel är bibliotekssocionomer vilka möter gäster i social utsatthet vilket diskuterats ovan. I denna artikel är fokus på indikerade och selektiva insatser. För att förenkla framställningen kommer begreppet *riktade insatser* användas som benämning för båda nivåerna, där riktade förstås som motsats till universella insatser.



Figur 1. Preventionspyramiden med exempel i bibliotekskontext.

Metod

Artikeln analysnivå är svenska folkbibliotek och är baserad på en nationell enkät. Under hösten 2024 kontaktades samtliga svenska kommuner med utgångspunkten att inkludera samtliga folkbibliotek. För att möjliggöra påminnelser till respondenter efterfrågades en mejladress vardera för respektive folkbibliotek. Mejladresserna samlades in via bibliotekschef eller motsvarande i respektive kommun. Kontaktuppgifter till dessa anskaffades via regionala biblioteksutvecklare samt kommuners hemsida eller kommunalt servicecenter. Personal vid respektive bibliotek har fått avgöra vem som ska besvara enkäten. Enkäten distribuerades under perioden oktober 2024 – mars 2025. Totalt erhöles kontaktuppgifter till 741 folkbibliotek varav 566 besvarade enkäten. Det kan jämföras med den senaste upplagan av Sveriges officiella biblioteksstatistik, från 2023, enligt vilken det fanns 1070 offentligt finansierade folkbibliotek varav 360 var kombinerade folk- och skolbibliotek (Kungliga Biblioteket 2024). Det externa bortfallet förklaras i huvudsak av att medarbetare i kommuner inte besvarade förfrågan. Totalt ingår bibliotek i 259 kommuner i studien där samtliga 21 regioner är representerade, se figur 2 för karta över medverkande kommuner. En bakgrundsfråga var i vilket område som biblioteket var lokaliserat. 46 procent av

biblioteken var lokaliserade utanför kommunens centralort, 42 procent centralt placerade i kommunens centralort och 12 procent var lokaliserade till ett bostadsområde i kommunens centralort.

Enkäten bestod av fyra delar. I den första delen efterfrågades uppgifter om öppettider, representerade personalgrupper i biblioteket samt uppgifter om i vilken typ av område som biblioteket var lokaliserat till. I den andra delen ombads respondenten bedöma omfattningen av social utsatthet i biblioteksrummet, samt om och i så fall hur ofta det uppstod behov av att tillkalla väktare och polis. I den tredje delen av enkäten specificerades 10 målgrupper (se figur 3) till vilka respondenten ombads ange huruvida folkbiblioteket som denne arbetade på bedrev insatser inriktade mot målgruppen. Om respondenten kryssade i att insatser förekom ombads denne beskriva insatsen i fritext samt ange huruvida insatsen bedrevs i samverkan och i så fall med vilka aktörer. Den fjärde och avslutande delen av enkäten bestod av möjlighet för respondenten att lämna fritextsvar.

I denna artikel analyseras respondenternas svar på enkätfrågorna om kommuntyp, bostadsområdestyp, utsatthet i bostadsområdet samt hos besökarna samt huruvida folkbiblioteket genomför insatser, om dessa sker i samverkan och i så fall med vilka aktörer. Nedan presenteras dessa variabler samt förekommande bearbetning.

För kommuntyp användes Tillväxtverkets klassificering i blandade respektive landsbygds- och storstadskommuner. Denna klassificering baseras på uppgifter om befolkningsstorlek, befolkningstäthet och avstånd. Mer utförlig beskrivning finns på Tillväxtverkets (2025) hemsida.

Bostadsområdestyp utgick från två enkätfrågor. Den första var huruvida biblioteket var placerat (i) centralt i kommunens centralort, (ii) utanför kommunens centralort eller (iii) i ett bostadsområde utanför centrum inom kommunens centralort. Därtill ombads respondenter ange huruvida området dominerades av (i) hyreslägenheter, (ii) bostadsrätter eller (iii) villa/radhus. I regressionsanalysen (tabell 3) har dessa två frågor omkodats till en variabel som skiljer mellan folkbibliotek lokaliserade i (i) centralt i kommunens centralort, (ii) utanför centralort samt bostadsområde utanför centrum inom kommunens centralort dominerat av (iii) hyreslägenheter eller (iv) ägda boenden (bostadsrätter respektive villa/radhus). Denna omkodning valdes för att indikera olika socioekonomiska områden. Vid internt bortfall, det vill säga att en eller båda frågorna lämnats obesvarade har dessa uppgifter inhämtats via mejl från respektive kommun.

Vad gäller utsatthet i bostadsområdet ställdes den övergripande frågan "Hur väl instämmer följande påståenden på området där biblioteket ligger" i relation till tre påståenden:

1. Biblioteket ligger i ett område där öppen droghandel förekommer
2. Biblioteket ligger i ett område där många invånare har svårigheter att uttrycka sig på svenska
3. De flesta som bor i närheten av biblioteket har ett arbete

Frågan besvarades för respektive typ av utsatthet utifrån en fyrgradig likertskala ("stämmer inte alls", "stämmer delvis", "stämmer till viss del" samt "stämmer till mycket stor del"). Dessa tre frågor omräknades till ett index och inkluderades i regressionsanalysen (tabell 3). För att skapa indexet inverterades svaren på den tredje frågan för att representera arbetslöshet. Därefter omkodades de tre variablerna till binära variabler där de två sistnämnda svarsalternativen motsvarade förekomst. De omkodade variablerna summerades därefter i en ny ordinalvariabel med tre värden: (i) "Ingen förekomst" (ingen av de tre typerna förekommer), (ii) "Låg" (förekomst av en typ) samt (iii) "Hög" (förekomst av två eller tre typer).

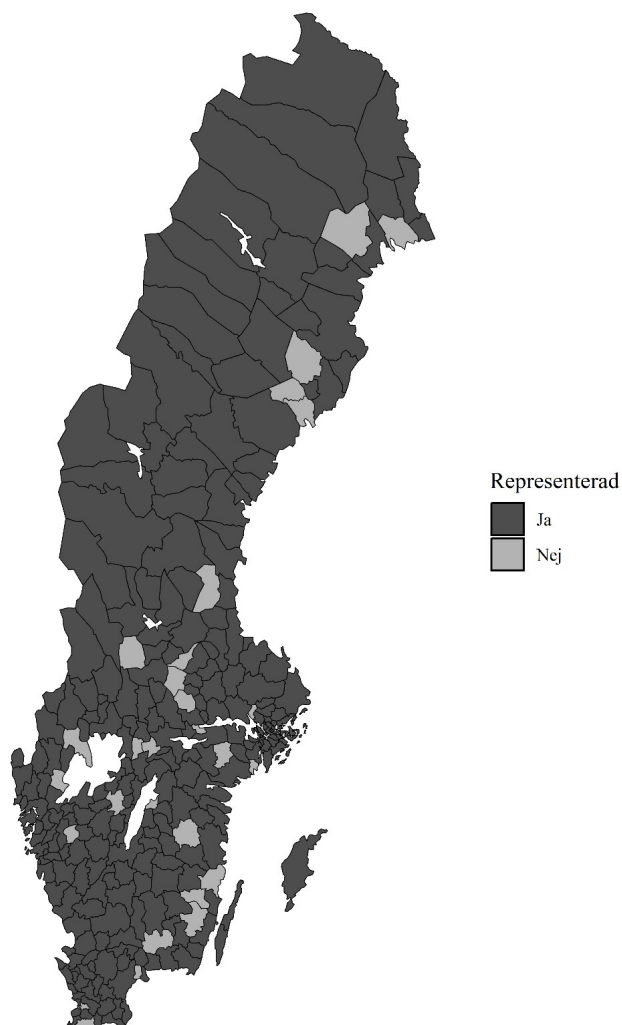
Utsatthet hos besökare utgick från sex på förhand definierade utsatthetstyper: arbetslöshet, alkoholberoende, drogberoende, fattigdom, hemlöshet och psykisk ohälsa. För varje utsatthetstyp ställdes frågan "Under en vanlig månad besöks biblioteket av, som ni vet, användare med följande form av utsatthet". Svarsalternativen var "Ja", "Nej" samt "Vet ej". I artikeln har svarsalternativet "Ja" omkodats till förekomst medan övriga värden omkodats till ej förekomst. I regressionsanalysen (tabell 3) har de sex typerna av utsatthet summerats i en ny ordinalvariabel med fyra värden: (i) "Ingen förekomst" (ingen av de sex typerna förekommer), (ii) "Låg" (en till två typer förekommer), (iii) "Mellan" (tre till fyra typer förekommer) samt (iv) "Hög" (fem till sex typer förekommer).

Kodning av insatser utgick från preventionspyramidens tre kategorier (universell, selektiv och indikerad). Två av författarna kategoriserade fritextsvaren enskilt. Dessa kategoriseringar jämfördes därefter. I de fall som författarna gjort olika bedömningar diskuterade samtliga författare valet av slutgiltig kategori för att uppnå enighet i bedömningen. Några respondenter angav flera insatser på olika preventionsnivåer för en målgrupp. I dessa fall kategoriserades insatserna efter den "högsta" preventionsnivån i pyramiden. Exempel på kategorisering framgår av tabell 1. Som exemplet visar är insatser som kan nyttjas av alla besökare kategoriserade som universella. Insatser som riktas mot grupper i risk för utanförskap eller redan i risk, kategoriserades som selektiva. Slutligen är insatser som riktar sig mot individer som identifierats befinna sig i utsatta livssituationer och är av sluten karaktär kategoriserade som indikerade.

Tabell 1. Exempel på omkodning från enkätsvar till preventionsnivåer.

Insats	Nivå	Benämning i resultatet
"Shared reading-grupper för människor utsatta av psykisk ohälsa eller utanförskap."	Indikerad	Riktade
"Kultursamordnaren använder bibliotekets lokaler för kulturunderstödd rehab. Ofta gäller det utbrändhet. En del fortsätter att gå hos konstpedagogen som har drop-in tillfällen med målning. Det är slutna grupper med den här särskilda problematiken".	Selektiv	
"särskild Må-bra hylla."	Universell	Universell

Studiens första frågeställning besvaras genom deskriptiv statistik vilken redovisas via tabell 2 samt stapeldiagram (figurerna 3 och 4). Den andra frågeställningen besvaras via en logistisk regressionsanalys som presenteras i tabell 3. Utfallsvariabeln är huruvida folkbiblioteken genomför riktade insatser. De oberoende (förklarande) variablerna är kommuntyp, bostadsområdestyp, samt utsatthet i bostadsområde respektive hos besökare. Den sista frågeställningen besvarades via deskriptiv statistik vilken redovisas via stapeldiagram (figur 5).



Figur 2. Karta över kommuner representerade med minst ett bibliotek i studien.

Projektet är delvis finansierat av Allmänna Barnhuset. Det har genomgått prövning för rådgivande yttrande vid Etikprövningsmyndigheten (diarienummer 2024-02796-01).

Resultat

I detta avsnitt presenteras enkätresultaten med utgångspunkt i studiens syfte och frågeställningar. Inledningsvis presenteras förekomst av social utsatthet vid de inkluderande folkbiblioteken. Därefter beskrivs för vilka målgrupper som folkbibliotek genomför insatser vilket följs av en analys av vad som utmärker de folkbibliotek som bedriver insatser. Slutligen presenteras resultat över med vilka sektorer som samverkan sker.

På vilken nivå och för vilka målgrupper genomförs insatser?

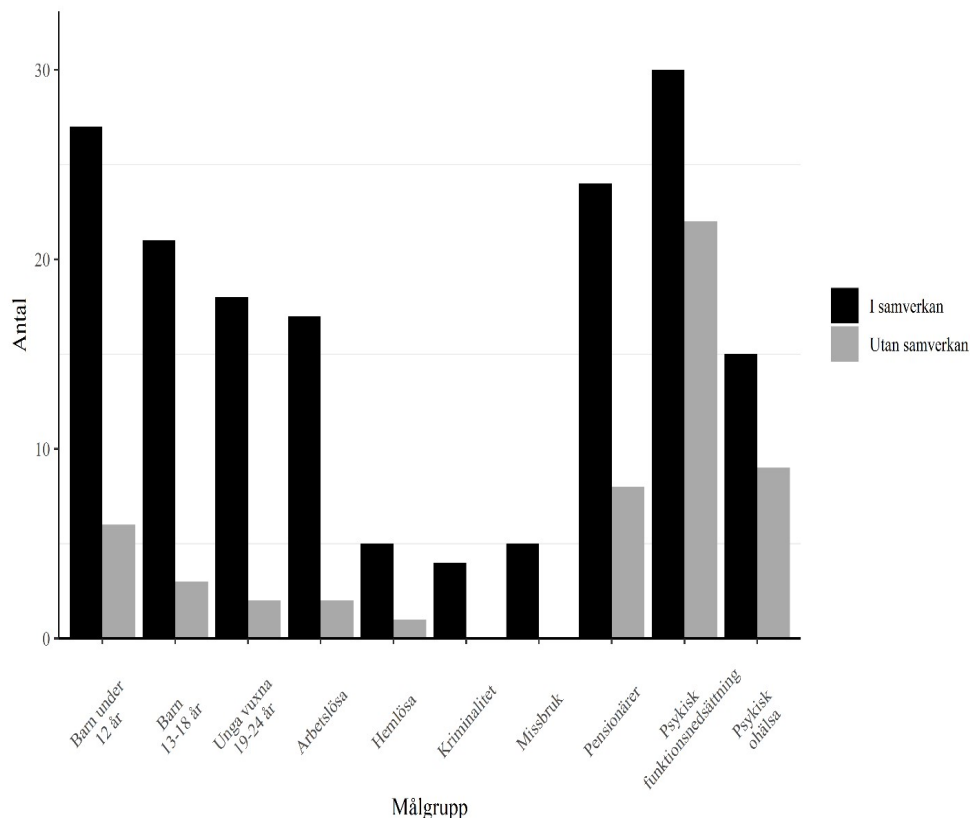
I tabell 2 presenteras resultaten av de omkodade fritextinsatserna. Vanligast är universella insatser vilket bedrivs vid 219 folkbibliotek, vilket motsvarar 39 procent av urvalet. Näst vanligast är att inte bedriva insatser vilket inkluderar 182 folkbibliotek, eller 32 procent. 96 folkbibliotek (17 procent), bedriver insatser på indikerad nivå medan 69 folkbibliotek (12 procent) bedriver insatser på selektiv nivå.

Tabell 2. Förekomst av insatser baserat på preventionstyp.

Typ av insats	Antal folkbibliotek	Andel folkbibliotek
Indikerad	96	17 %
Selektiv	69	12 %
Universell	219	39 %
Bedriver ej insats	182	32 %
Totalt	566	100 %

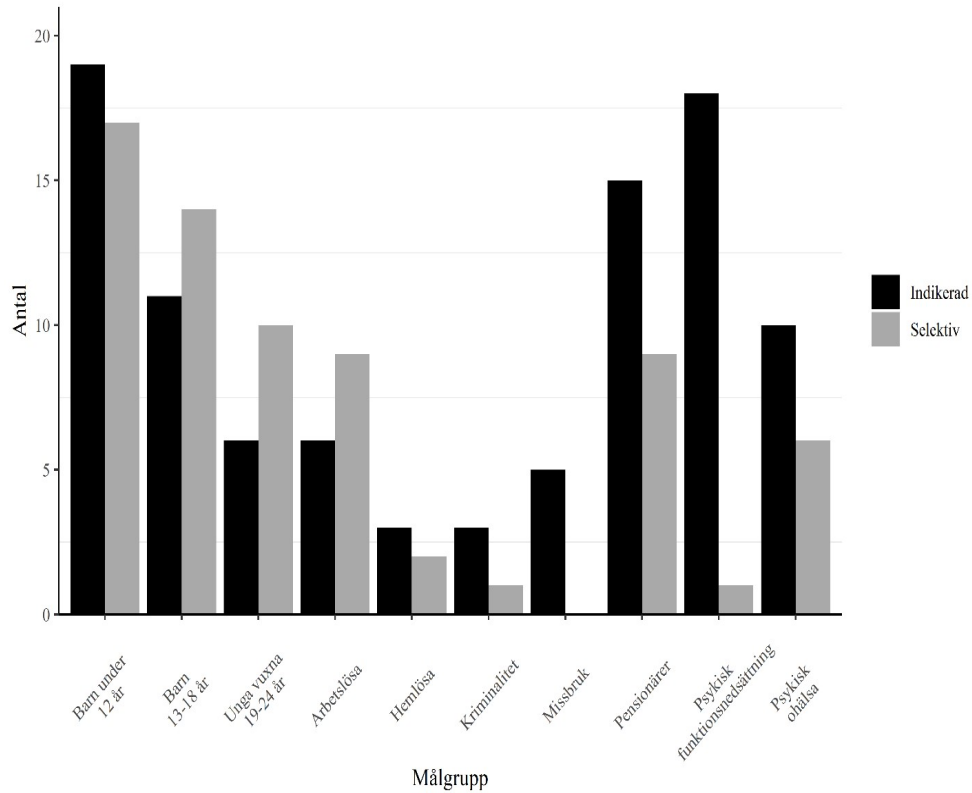
Som framgår av figur 3, är den vanligaste målgruppen för riktade insatser i folkbiblioteken personer med psykisk funktionsnedsättning vilket i enkäten exemplifierades med "Autism, ADHD, samt intellektuella funktionsnedsättningar". Därefter följer insatser för barn under 12 år i utsatta livssituationer samt pensionärer i utsatta livssituationer. Mindre vanligt är insatser för personer i hemlöshet, kriminalitet samt missbruk. För alla målgrupper finns en dominans av insatser vilka bedrivs i samverkan med annan aktör till vilket vi återkommer. 54 respondenter kompletterade med att ange insatser för ytterligare målgrupper utöver de fördefinierade. Den absolut vanligaste målgruppen var nyanlända/utrikesfödda. Övriga målgrupper angivna i fritext

presenteras i bilaga 1.



Figur 3. Antal riktade insatser vid folkbibliotek fördelat per målgrupp samt eventuell samverkan. För barn i båda åldersgrupper, unga vuxna och pensionärer var frågan specificerad med bisatsen ”i utsatta livssituationer”.

I figur 4 presenteras vilken preventionstyp som utmärker riktade insatser för respektive målgrupp. Av figuren framgår att insatser riktas mot samtliga målgrupper undantaget personer med missbruk. Dock finns skillnader mellan målgrupperna i fördelningen mellan preventionstyp där indikerade insatser är vanligare för barn under 12 år, pensionärer, personer med psykisk funktionsnedsättning respektive med psykisk ohälsa, hemlösa samt för personer i kriminalitet. Selektiva insatser är vanligare för barn 13-18 år, unga vuxna samt arbetslösa. Dock är skillnaderna små för flera av dessa målgrupper.



Figur 4. Riktade insatser vid folkbibliotek baserade på preventionstyp i relation till målgrupper. För barn i båda åldersgrupper, unga vuxna och pensionärer var frågan specificerad med bisatsen ”i utsatta livssituationer”.

Vad utmärker de bibliotek som bedriver riktade insatser?

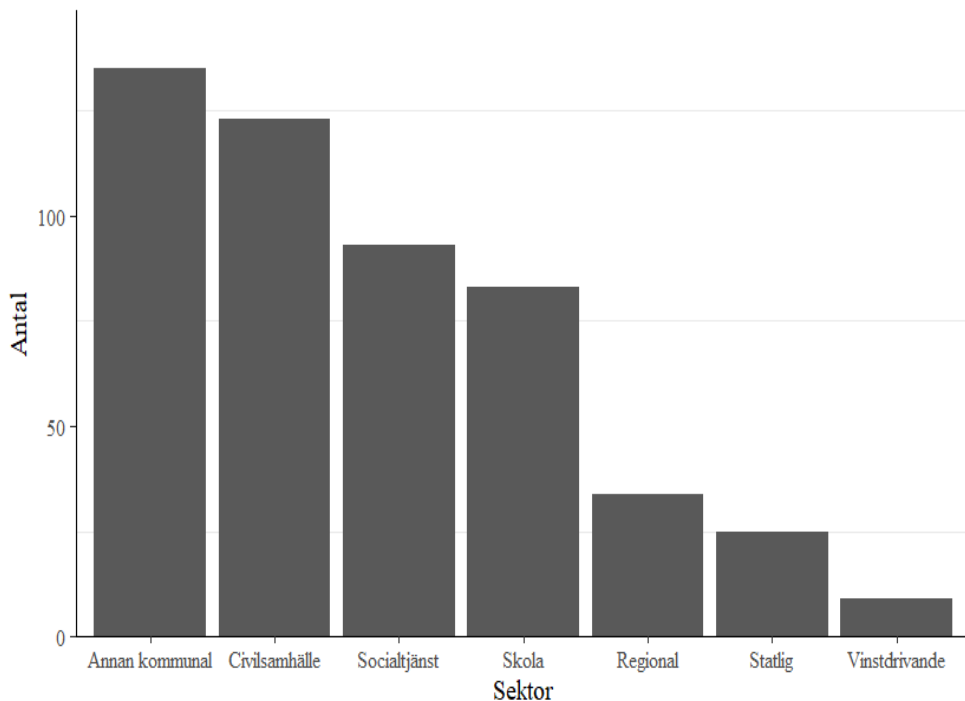
För att testa vad som utmärker folkbibliotek som bedriver riktade insatser genomfördes en logistisk regressionsanalys där den beroende variabeln var huruvida biblioteket bedriver sådana insatser. Analysen, som redovisas i tabell 3, påvisar att besökarens problemtyngd är den enda statistiskt säkerställda variabeln där kategorierna som indikerar högre problemtyngd, ”Mellan” respektive ”Hög”, är statistiskt signifikanta samt har ett värde över 1. Detta tolkas som att sannolikheten för att folkbibliotek bedriver insatser ökar i relation till problemtyngd. Övriga oberoende variabler är inte statistiskt signifikanta. Det finns alltså inte något empiriskt stöd för att kommutyp, bostadsområdestyp eller utsatthet i bostadsområdet ökar sannolikheten för att folkbibliotek genomför riktade insatser.

Tabell 3. Logistisk regressionsanalys avseende sannolikheten att folkbibliotek bedriver riktade insatser. Referensvariabler är blandad kommun, placerat i centralort, låg utsatthet i bostadsområde samt utan förekomst av utsatthet hos besökare. * = >0.05, ** = >0.001.

Oberoende variabel	Kategori	Odds-kvot	Stan-dardfel	Konfidensintervall		p-värde
				Lägre	Högre	
	(Intercept)	-2.374	0.430	-3.257	-1.566	0.000
Kommuntyp	Landsbygds-kommun	0.124	0.250	-0.365	0.616	0.620
	Storstadskommun	0.651	0.354	-0.050	1.342	0.066
	Hyr sitt boende	-0.131	0.441	-1.031	0.712	0.767
Bostadsom-rådestyp	Äger sitt boende	-0.365	0.581	-1.598	0.715	0.530
	Utanför centralort	-0.312	0.290	-0.885	0.254	0.282
Utsatthet i bostadsom-rådet	Mellan	0.014	0.297	-0.570	0.597	0.962
	Hög	0.072	0.310	-0.537	0.682	0.817
	Låg	0.315	0.450	-0.573	1.209	0.484
Utsatthet hos besökare	Mellan	1.064	0.401	0.301	1.886	0.008 *
	Hög	1.828	0.423	1.026	2.694	0.001 **

Med vilka aktörer samverkar biblioteken i samband med riktade insatser?

Som framgår av figur 5 skiljer vi i analysen mellan socialtjänst, skola och övriga kommunala aktörer. Av figuren framgår att övriga kommunala aktörer är den vanligaste samverkanspartnern till folkbibliotek som genomför riktade insatser. Det inkluderar exempelvis fritidsgårdar, trygghetsvärdar, kulturskolor, förskolor och kommunala bostadsbolag. Näst vanligast är samverkan med civilsamhälle, vilket bland annat inkluderar idrottsföreningar samt studieförbund. Därefter följer socialtjänst och skola. Vad gäller regionala aktörer inkluderar det hälso- och sjukvård, exempelvis besök av folkhälso-team. Exempel på statliga aktörer är polis, vid samverkan kring ungdomar som uppvisat riskbeteenden, samt Arbetsförmedlingen. Minst vanligt förekommande är vinstdrivande aktörer vilket bland annat inkluderar samarbete med en lokal mataffär som bidrar till mellanmål för unga besökare.



Figur 5. Samverkansaktörer i folkbibliotek som bedriver riktade insatser.

Resultat och diskussion

Syftet med denna artikel var att kartlägga insatser för att möta och förebygga social utsatthet i svenska folkbibliotek med utgångspunkt i tre frågeställningar vars svar sammanfattas enligt följande: *1. På vilken nivå och för vilka målgrupper genomförs insatser?* 29 procent bedriver riktade insatser. Den vanligaste målgruppen är personer med psykisk funktionsnedsättning, följt av barn i utsatta livssituationer, pensionärer i utsatta livssituationer, samt personer med psykisk ohälsa. *2. Vad utmärker de folkbibliotek som bedriver dessa insatser?* Sannolikheten att bedriva riktade insatser är högre för bibliotek där besökares utsatthet rapporteras som högre. *3. Med vilka aktörer samverkar biblioteken i samband med riktade insatser?* Folkbibliotek samverkar främst med andra kommunala aktörer samt med civilsamhällesorganisationer.

Studiens resultat tyder på att bibliotekens arbete för att möta social utsatthet är reaktivt – det vill säga en reaktion på besökare med stora sociala behov – snarare än ett uttalat uppdrag att möta social utsatthet. Trots att frågan om folkbibliotekens roll att möta socialt utsatta grupper diskuterats sedan 1970-talet saknar folkbibliotek en strategisk logik som binder samman dess verksamhet (arbetssätt, personalkategorier, inredning, procedurer) med målgruppen socialt utsatta och de problem denna grupp tillskrivs (jfr Foucault & Gordon 1980). Detta kan jämföras med folkbibliotekens arbete riktat mot barn och unga, vilken varit en utpekad målgrupp sedan folkbibliotekens etablering i början på 1900-talet (Eriksson 2022; Frenander & Lindberg 2012) och som sedan 2009 också ingår i de nationella kulturpolitiska målen (Proposition 2009/10:3). Arbetet med denna målgrupp legitimerades tidigt via en diskurs om bibliotekens roll att höja befolkningens utbildnings- och generella bildningsnivå. Frågan som uppstår är om bibliotekens arbete med socialt utsatta grupper behöver legitimeras utifrån en annan diskurs och strategisk logik, eller om detta arbete kommer hamna i ett gränsland mellan vad biblioteken ska göra inom ramen för sitt universella uppdrag och vad de inte ska göra i kontrast till socialtjänsten eller ideell verksamhet som arbetar för att stötta socialt utsatta människor? Vår studie visar på en sådan strategisk logik i vissa folkbibliotek, men resultaten kan inte styrka att detta sker över hela sektorn.

Folkbibliotekens reaktiva arbete för att möta social utsatthet indikerar att det är välfärdssamhällets utveckling som driver bibliotekets preventionsarbete. Bibliotekarierna vittnar om att människor hänvisas till biblioteket när verksamheter som statens medborgarkontor eller kommunal socialtjänst minskar sin tillgänglighet (DIK 2025; Iacobus 2025). På så sätt fungerar folkbiblioteken som verksamheter vilka pekar mot sociala och politiska mekanismer och strukturer som inverkar på fattigdom och

marginalisering. De och andra öppna verksamheter som också möter social utsatthet blir kanariefåglar i välfärdssamhällets gruva (jfr Hanell et al. 2025). Folkbiblioteket, som en verksamhet med specifik kunskap om social utsatthet och marginalisering i deras lokalsamhällen, kan fungera som kritiska aktörer gentemot neddragningar inom välfärden.

Ett viktigt resultat är att majoriteten av de insatser som bedrivs vid svenska folkbibliotek är universellt preventiva, det vill säga, de riktas till alla, snarare än till specifika grupper och individer. Deras roll som verktyg för selektiv och indikerad prevention framstår baserat på vår studie som begränsad. Som konstaterats associeras socialkontor ofta med socialt stigma (Andersen & Kessing 2019). Därtill finns rapporter om omfattande misstro till socialtjänsten i vissa grupper av befolkningen (Ranstorp & Ahlerup 2022, s. iv). I jämförelse brukar folkbibliotek tillskrivas en större legitimitet samt förknippas med öppenhet och tillgänglighet (Audunson et al. 2019; Klinenberg 2018). En möjlig utveckling av biblioteksarbete i en förändrad välfärds-politisk kontext kan därför vara att fungera som rum för socialtjänst att möta sina målgrupper och därmed vara del i att förverkliga socialtjänstlagens förhoppningar om innovativt och preventivt socialt arbete. Dock är det tänkbart att socialt arbete i folkbibliotek, om det utförs allt för mycket i form av selektiva insatser kan utmana den samhälleliga tillit som biblioteken har genom sin universellt preventiva karaktär. Individer i social utsatthet bör få besöka biblioteket och ta del av dess utbud utan att nödvändigtvis bli föremål för en social insats. Dock är inte vår avsikt att argumentera för att en viss utveckling borde, eller inte borde, ske. Vårt bidrag kan i stället utgöra en viktig kunskapsgrund till en diskussion kring folkbibliotekens framtida samhällsroll.

Artikeln presenterar den första omfattande nationella studien av folkbibliotekens roll för att bemöta social utsatthet i Sverige. Studiens styrka är det stora antalet folkbibliotek som deltog vilket möjliggjort ett övergripande perspektiv på denna roll. Det förtar dock inte att studien dras med de ofrånkomliga svagheter som utmärker enkätstudier. I ett så pass utforskat område var en utmaning med enkätkonstruktionen balansen mellan att erhålla detaljerade beskrivningar respektive att göra enkäten praktisk möjlig att besvara. En relaterad utmaning var att kategorisera beskrivningar av insatser till preventionstyper för att möjliggöra kvantitativa analyser. De fritextsvar som ligger till grund för kategoriseringen var ibland knapphändig vilket innebär en risk för felkategorisering. Därtill finns en risk att respondenter tolkat frågor olika eller varit olika benägna att svara "vet ej" alternativt valt att inte svara på enskilda frågor. Ett exempel är frågan om förekomst av social utsatthet bland besökare där formuleringen

”som ni vet” (hela frågan framgår i metodavsnittet) kan ha följts i varierande grad. Därtill kan svaren tänkas vara beroende på om enkäten fyllts i av bibliotekschef eller bibliotekarie då den senare befattningen vanligtvis har mer direktkontakt med besökare och därför kan uppleva en större säkerhet på besökares livssituationer. Därtill går det att problematisera vilka målgrupper som inkluderats respektive inte inkluderats i studien. Exempelvis innebär inte en psykisk funktionsnedsättning per automatik att individer lever i utsatthet. Kategoriseringens huvudsyfte har dock varit pragmatiskt, att på ett överskådligt och genomförbart sätt spegla olika fokus för insatser, snarare än att likställa exempelvis psykisk funktionsnedsättning med utsatthet. Vad gäller grupper som inte inkluderats angav flera respondenter insatser för människor med utländsk bakgrund. Hade denna målgrupp varit ett fördefinierat alternativ i enkäten är det möjligt att fler respondenter nämnt insatser med detta fokus. Därför bör fritextsvaren som omnämner denna och andra målgrupper, som inte specificerades i enkäten, tolkas med försiktighet.

Begränsningarna till trots kvarstår värdet av denna första nationella överblicksartikel av folkbiblioteket som rum för förebyggande socialt arbete. Parallellt med enkätstudien har författarna intervjuat bibliotekspersonal inklusive socionomer som arbetar i biblioteksrummet. Avsikten är att komplettera denna översiktsstudie med mer ingående beskrivningar av det faktiska arbetet. Dessa beskrivningar kan bidra med underlag till en fördjupad diskussion om folkbibliotekens roll(er) i omvandlingen från välfärdsstat till välfärdssamhälle.

Referenser

- Alm Dahlin, J. (2021). Society Retreats – A Report about the Work Environment in Swedish Libraries. *Public Library Quarterly*, 40(1), s. 77–94. <https://doi.org/10.1080/01616846.2020.1737492>
- Alm Dahlin, J. (2023). "Som om vi ska bära hela samhället." *En rapport om bibliotekariernas arbetsmiljö och bidrag till samhället*. DIK.
- Andersen, D. & Kessing, M.L. (2019). Stigma, problem drug use, and welfare state encounters: changing contours of stigmatization in the era of social investment. *Addiction Research & Theory*, 27, s. 277–284. <https://doi.org/10.1080/16066359.2018.1508568>
- Andersson, J. (2003). *Mellan tillväxt och trygghet: idéer om produktiv socialpolitik i socialdemokratisk socialpolitisk ideologi under efterkrigstiden*. Avhandling. Uppsala universitet.
- Audunson, R. (2005). The public library as a meeting-place in a multicultural and digital context: The necessity of low-intensive meeting-places. *Journal of Documentation*, 61(3), s. 429–441. <https://doi.org/10.1108/00220410510598562>
- Audunson, R., Aabø, S., Blomgren, R., Evjen, S., Jochumsen, H., Larsen, H., Rasmussen, C. H., Vårheim, A., Johnston, J. & Koizumi, M. (2019). Public libraries as an infrastructure for a sustainable public sphere: A comprehensive review of research. *Journal of Documentation*, 75(4), s. 773–790. <https://doi.org/10.1108/JD-10-2018-0157>
- Bergmark, Å. & Lundström, T. (2007). Unitarian ideals and professional diversity in social work practice—the case of Sweden. *European Journal of Social Work*, 10, s. 55–72. <https://doi.org/10.1080/13691450601143658>
- Blomqvist, P. & Rothstein, B. (2000). *Välfärdsstatens nya ansikte: demokrati och marknadsreformer inom den offentliga sektorn*. Agora.
- Brauer, J. (2022). *Labour market policies: structure and content, space and time*. Avhandling. Örebro universitet.
- Brown, E. F. (1971). *Library service to the disadvantaged*. Scarecrow Press.
- DIK. (2025). *Samhällets sista utpost? En rapport om läget för biblioteken och bibliotekariernas arbetsmiljö*. Hämtad 2025-10-12 från: <https://dik.se/media/cnmgalpe/biblioteksrapport-dik-2025.pdf>
- Ds. 2024/25:89. *En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter*.
- Eckerdal, J. R., Engström, L., Färber, A., Hamm, M., Kofi, J., Landau-Donnelly, F. & Melik, R. van. (2024). Social infrastructuring in public libraries: Librarians' continuous care in everyday library practice. *Journal of Documentation*, 80(7), s. 206–225. <https://doi.org/10.1108/JD-12-2023-0260>
- Eriksson, C. (2022). *Barnbiblioteket tar form: en idéanalytisk studie av perioden 1945-2018*. Avhandling. Högskolan i Borås.
- Eriksson, C. & Michnik, K. (2019). Allas bibliotek? I Andersson, U, Rönnerstrand, B., Öhberg, P. & Bergström, A (Red.). *Storm och stiltje* (s. 301–320). SOM-institutet.
- Esping-Anderssen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity.
- Flisbäck, M., Nord, T. & Uddling, J. (2024). *Välfärdssamhällets omvandling i praktiken. Om ansvarsförskjutningar och samverkans gränser*. Nordic Academic Press.
- Forkby, T., Enell, S. & Thulin, J. (red.). (2023). *Prevention med barn och unga: teori och praktik för socialt och pedagogiskt arbete*. Studentlitteratur.
- Foucault, M. & Gordon, C. (1980). *Power/knowledge: selected interviews and other writings, 1972-1977*. Pantheon Books.

Socialvetenskaplig tidskrift 2025:3-4

- Frenander, A. & Lindberg, J. (2012). *Strya eller stödja? Svensk folkbibliotekspolitik under hundra år*. Borås: Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap/Bibliotekshögskolan, Högskolan i Borås.
- Hanell, F., Carlsson, H., Engström, L. & Hansson, J. (2025). Canaries of Democracy: The Role of Public Libraries in Times of Political Turmoil. *Public Library Quarterly*, 44, s. 198–222. <https://doi.org/10.1080/01616846.2024.2385741>
- Hartman, L. (red.). (2011). *Konkurrensens konsekvenser: Vad händer med svensk välfärd?* SNS Förlag.
- Hedemark, Å. (2009). *Det föreställda folkbiblioteket: en diskursanalytisk studie av biblioteksdebatter i svenska medier 1970-2006*. Avhandling. Uppsala universitet.
- Iacobus, H. (2025). *Please Handle with Discretion: Discretionary boundaries of street-level bureaucrats working for digital inclusion*. Avhandling. Linköping universitet.
- Igarashi, T., Koizumi, M. & Widdersheim, M. M. (2023). Overcoming social divisions with the public library. *Journal of Documentation*, 79(1), s. 52–65. <https://doi.org/10.1108/JD-12-2021-0244>
- Jochumsen, H., Hvenegaard Rasmussen, C. & Skot-Hansen, D. (2012). The four spaces – a new model for the public library. *New Library World*, 113(11/12), s. 586–597. <https://doi.org/10.1108/03074801211282948>
- Johansson, K. (2025). *Förädling och förgiftning: Läsning som medborgarfostran hos Svenska riksförbundet för sedlig kultur 1909–1930*. Avhandling. Högskolan i Borås.
- Kisilowska-Szurmińska, M., Kann-Rasmussen, N., Paul, M., Manista, G., Pietrzakiewicz, D. & Grabowska, D. (2024). From collections to connections in libraries, archives and museums: Do theories meet practice? *IFLA Journal*, 50(3), s. 591–604. <https://doi.org/10.1177/03400352241266146>
- Klinenberg, E. (2018). *Palaces for the people: how social infrastructure can help fight inequality, polarization, and the decline of civic life*. Crown Publishing Group.
- Kungliga Biblioteket. (2024). *Bibliotek 2023 - Sveriges offentligt finansierade bibliotek*. Kungliga Biblioteket.
- Larsson, B., Letell, M. & Thörn, H. (2012). Transformations of the Swedish Welfare State: Social Engineering, Governance and Governmentality. I Larsson, B., Letell, M. & Thörn, H. (red.). *Transformations of the Swedish Welfare State: From Social Engineering to Governance?* (s. 3-22). Palgrave Macmillan.
- Lee, S., Bae, J., Sharkey, C. N., Bakare, O. H., Embrey, J. & Ager, M. (2022). Professional Social Work and Public Libraries in the United States: A Scoping Review. *Social Work*, 67(3), s. 249–265. <https://doi.org/10.1093/sw/swac025>
- Lindström Sol, S. & Ekholm, D. (2021). Integrating cultural and social policy through family home visits in suburban areas of exclusion: examining the rationalities of Bookstart Göteborg. *International Journal of Cultural Policy*, 27(7), s. 952–966. <https://doi.org/10.1080/10286632.2020.1860031>
- Lindström Sol, S. & Ekholm, D. (2024). Delaktighet som kulturpolitisk strategi i det lokala. Kultur och välfärd i omvandling. I: Flisbäck, M., Nord, T. & Uddling, J. (red.). *Välfärdssamhällets omvandling i praktiken. Om ansvarsförskjutningar och samverkans gränser* (s. 33-55). Nordic Academic Press.
- Martin, W. J. (red.) (1975). *Library services to the disadvantaged*. Linnet Books.
- Meeuwisse, A. & Swärd, H. (2024). Vad är socialt arbete? I Meeuwisse, A., Swärd, H., Sunesson, S. & Knutagård, M. (red.). *Socialt arbete. En grundbok* (s. 19-66). Natur & Kultur.
- O'Connell, M. E., Institute of Medicine, & National Research Council. (red.) (2009). *Preventing mental, emotional, and behavioral disorders among young people: Progress and possibilities*. National Academies Press.

- Olsson Dahlquist, L. (2019). *Folkbildning för delaktighet: en studie om bibliotekets demokratiska uppdrag i en digital samtid*. Avhandling. Lunds universitet.
- Pettersson, U. (2011). *Från fattigvård till socialtjänst: om socialt arbete och utomparlamentarisk aktivitet*. Studentlitteratur.
- Pettersson, U. (red.). (2014). *Tre decennier med socialtjänstlagen. Utopi, vision, verklighet*. Gleerups.
- Pilerot, O. & Lindberg, J. (2018). "Sen går jag hem när det stänger": *En studie av nyanländas biblioteksanvändning*. Länsbibliotek Uppsala.
- Proposition 2009/10:3. *Tid för kultur*.
- Proposition 2024/25:89. *En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter*.
- Raattamaa Visén, P. & Jacquet, E. (2023). Det kom ett paket! – fallstudier av familjers mottagande av bok- och spelpaket för 6–11-åriga barn i Sverige. *Barn – forskning om barn og barndom i Norden*, 41(4), s. 44–64. <https://doi.org/10.23865/barn.v41.5182>
- Ranstorps, M. & Ahlerup, L. (2023). *LVU-kampanjen. Desinformation, konspirationsteorier, och kopplingarna mellan det inhemska och det internationella i relation till informationspåverkan från icke-statliga aktörer*. Försvarshögskolan.
- Renko, V., Johannisson, J., Kangas, A. & Blomgren, R. (2022). Pursuing decentralisation: regional cultural policies in Finland and Sweden. *International Journal of Cultural Policy*, 28(3), s. 342–358. <https://doi.org/10.1080/10286632.2021.1941915>
- Rensfeldt, G. (2022). *Stök på bibliotek: otryggheten, våldet, debatten och lösningarna*. BTJ Förlag.
- SFS 1996:1596. *Bibliotekslag*.
- SFS 2013:801. *Bibliotekslag*.
- SFS 2025:400. *Socialtjänstlag*.
- Smith, M. (2021). Libraries and Mental Health Initiatives: A literature review. *Library Philosophy and Practice*, s. 1–14.
- Socialstyrelsen. (2022). *Socialt fältarbete med barn och unga. Kartläggning av uppsökande och förebyggande socialt fältarbete i kommunal regi*. Socialstyrelsen.
- Sokka, S. & Johannisson, J. (2022). Introduction: cultural policy as a balancing act. I Sokka, S. (red.). *Cultural policy in the Nordic welfare states: aims and functions of public funding for culture* (s. 8–19). Nordic Council of Ministers.
- SOU 2000:38. *Välfärd, vård och omsorg*.
- SOU 2020:47. *Hållbar socialtjänst - En ny socialtjänstlag. Slutbetänkande av Utredningen Framtidens socialtjänst*.
- Stenstrom, C., Cole, N. & Hanson, R. (2019). A review exploring the facets of the value of public libraries. *Library Management*, 40(6/7), s. 354–367. <https://doi.org/10.1108/LM-08-2018-0068>
- Tillväxtverket. (2025). Olika typer av landsbygder. Hämtad 2025-05-20 från: <https://tillvaxtverket.se/tillvaxtverket/guiderochverktyg/olikatyperavlandsbygder.5538.html>
- Torfing, J. & Triantafyllou, P. (2013). What's in a Name? Grasping New Public Governance as a Political-Administrative System. *International Review of Public Administration*, 18(2), s. 9–25. <https://doi.org/10.1080/12294659.2013.10805250>
- Torstensson, M. (2012). Framväxten av en statlig folkbibliotekspolitik i Sverige. I Frenander, A. & Lindberg, J. (red.). *Strya eller stödja. Svensk folkbibliotekspolitik under hundra år* (s. 89–134). Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap/Bibliotekshögskolan, Högskolan i Borås.

Socialvetenskaplig tidskrift 2025:3-4

- Villadsen, K. (2011). Modern Welfare And 'Good Old' Philanthropy: A forgotten or a troubling trajectory? *Public Management Review* 13(8), s. 1057–1075. <https://doi.org/10.1080/14719037.2011.622675>
- Wahler, E., Provence, M., Johnson, S., Helling, J. & Williams, M. (2021). Library Patrons' Psychosocial Needs: Perceptions of Need and Reasons for Accessing Social Work Services. *Social Work*, 66(4), s. 297–305. <https://doi.org/10.1093/sw/swab032>

Bilaga 1. Målgrupper för vilka riktade insatser förekommer, angivna via fritext

Målgrupp	Antal
Invandrare, nyanlända, asylsökande, personer i behov av att träna svenska	28
Ofrivillig ensamhet	3
Nyblivna föräldrar/småbarnsfamiljer	2
Utkörning av medier till äldre samt personer med funktionsnedsättning	2
Dyslektiker och andra som har svårt att läsa tryckt text	1
Hbtqia+- personer	1
Kvinnor	1
Kvinnor utsatta för våld i hemmet	1
Personer i ekonomisk utsatthet och fattigdom	1
Samhällsmedborgarna	1
Teckenspråkstalande personer	1
Utsatta människor som rör sig i biblioteket	1
Närstående till alkoholister	1
Ensamstående småbarnsföräldrar	1